

מבוא -רקע עיוני

שנות החיים המוקדמות הן בעלות חשיבות קריטית בהתפתחותו של האדם (Guralnick, 1997) אולם שיבוש באחד מהתהליכים ההתפתחותיים יכול לגרום לשינוי ברצף ההתפתחות. מחקרים מראים כי ככל שאיתור הליקויים והטיפול מוקדם, כך מתאפשר לילד הסיכוי לצמצם פערים התפתחותיים באופן משמעותי טרם הגיעו לבית הספר. (Wetherby & Prizant, 1996) מוכנות טובה יותר לבית הספר משפרת את ההישגים בבית הספר (הייווד ואחרים, 1992).

הפרעת התנהגות אצל ילדים עלולה לבוא לידי ביטוי בהתנהגות קיצונית שנמשכת זמן רב, כגון: בכי בלתי פוסק, זריקת חפצים או התנהגות אלימה כלפי הסובבים אותם (אתר משרד החינוך, Wetherby & 2019) ; Prizant, 1996 בגישה התנהגותית נהוג להשתמש במונח: התנהגות מאתגרת.

התנהגויות אלימות בקרב ילדים בראי הגישה ההתנהגותית

כיום נהוג בספרות החינוכית וההתנהגותית להשתמש במונח התנהגות מאתגרת *challenging behavior* בכל הנוגע להתפרצויות זעם ופרצי אלימות בקרב ילדים. אחת הסיבות לשימוש במונח זה היא שההתנהגות אינה רק משקפת קושי התנהגותי של התלמיד עצמו, אלא גם מתארת את אלמנט האתגר על הסביבה שבה התנהגות זו מתרחשת (Lancioni, Singh, O'Reilly, Sigafos, 2012).

הנחת העבודה הבסיסית של מנתח התנהגות היא שקשיי התנהגות יכולים אמנם להתפתח על רקע תורשתי, פיזיולוגי או סביבתי, אך המשך התרחשותם מושפע בעיקר מטיב יחסי הגומלין של הילד עם הסביבה המשמעותית בהווה (, רולידר ע. 2007) בגישה זו, ההתנהגות היא פונקציה של התוצאות העוקבות לה ואשר התרחשו מיד לאחר הופעתה, לכן מנתח ההתנהגות יחתור לזהות את הנסיבות שבגללן ההתנהגות המאתגרת התרחשה. כמו כן יחפש גם את התוצאות בעקבות ההתנהגות, אשר משמרות אותה (אלדר, 1997; Gresham et al., 2001).

מחקרים רבים מראים כי ניתן לזהות את הנסיבות והתוצאות של ההתנהגות ולבנות תכנית התנהגות שתשנה את התגובות שהיו נהוגות עד כה (Repp & Karsh, 1994). המחקר הראה כי תכניות אלה הביאו לשינויים קוגניטיביים, חברתיים, רגשיים ותפקודיים. (Dillenburger, K. Gallagher, S. Keenan, M.) (McElhinney, M. 2004).

במחקרים שנעשו על התנהגויות אלימות ובעיות התנהגות בקרב ילדים, כגון התקפי זעם, הניתוח התפקודי העלה כי התקפי הזעם באים לידי ביטוי יותר כאשר מוצבת בפני התלמידים משימה לימודית לעומת מצבים שבהם לא הייתה דרישה. עוד מצאו המחקרים, כי התנהגותם הלא נאותה של התלמידים הביאה לתשומת לב מידית וממושכת של המורה, לעומת זאת כשהתלמידים התנהגו בצורה נאותה בעת ביצוע משימה לימודית, הם לא קבלו כל תשומת לב והתייחסות מהמורה (אייבו ואלדר, 2016).

סקירה של שלושים שנות מחקר בתחום ההתנהגויות המאתגרות (Beavers et al 2013) העלתה כי תפקודי ההתנהגות הנחקרים והמתוארים ביותר בספרות הם: תשומת לב חברתית התייחסות חיובית או שלילית של אדם מבוגר, קשר עין, אמפתיה וחינוך: גישה לפריטים מוחשיים או לפעילויות מועדפות כגון

צעצועים, משחק מסוים, זכות ראשונים בתור לעלייה למתקן שעשועים; בריחה, עיכוב, הפחתה או הימנעות מפעילויות או מדרישות לא נעימות כגון דרישה אקדמית, השלמת שיעורי בית, שיתוף פעולה עם שני ילדים אחרים, ניקוי שולחן הכתיבה וזריקת הלכלוך לפח; גרייה פנימית-חיזוק אוטומטי אוסנסורי קליטת גוני צבעים ברשתית העין, האזנה לצלילי מוזיקה נעימים, תחושת כיף הנלווית לירידה במורד המגלשה. אלדר (1997, 2002) במחקריו מצא את הנסיבות הבאות כקשר מתאמי עם התנהגות מאתגרת: דרישה, התעלמות חברתית מצד מבוגר או חבר, המתנה לפעילות הבאה, הפסקת פעילות מחזקת, מניעה של פעילות מחזקת, מעברים ונזיפות.

הדגשי העבודה בעבודה על התנהגויות מאתגרות בגישה ניתוח התנהגות

יש הטוענים שהמפתח בהתמודדות עם בעיות התנהגות חריגות, היא להתמקד מה ניתן לעשות עם פרט מסוים דווקא כאשר הוא מתנהג כהלכה, על מנת למנוע התנהגויות חריגות המלוות בענישה קשה במצבים מאוחרים יותר.

יש מחקרים שמראים צורות שונות של התנהגות חריגה מחוזקות ע"י תוצאות שונות (Mace, Lalli, Lalli, 1993), (Mace, Lalli, Lalli, 1993); ולכן בנסיבות מסוימות תחזוק אלימות גופנית ע"י תשומת לב שהינה חיזוק חיובי ובנסיבות אחרות עשויה להיות מחוזקת ע"י הפסקת ביצוע כדוגמת, מטלות